
İSTİKLÂL MARŞI

VE

MEHMED ÂKİF ERSOY

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Editörler

Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

{27-28 Aralık 2021, Samsun}

**İSTİKLÂL MARŞI VE MEHMED ÂKİF ERSOY
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Adına Yayımlayan
Mehmet Ali KUMBUZOĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Yayın Koordinatörü
Dr. Necati SUNGUR
Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı

Yayın Editörleri
Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

Kapak Tasarımı
Nursel SEÇGİN

Sayfa Tasarımı
Hüseyin KILIÇER

Baskı
TBMM Basımevi - 1. Baskı, Ocak 2023

ISBN
978-605-2089-74-3

Baskı Adedi
1000

Mehmed Âkif’in Kitap-Sünnet Özelinde Dinî Delillere Yaklaşımı

İsmail Lütü Çakan
Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi,
ismaillutficakan@gmail.com

Merhum Mahir İz hocamızın (v. 1974) tanımıyla “çelik karakterli içtimâî müşdidimiz”¹ İslam şairi Mehmed Âkif’in dinî delillere yaklaşımını, yaşadığı dönemde (1873-1936) Osmanlı toplumunda oluşmuş bulunan fikir ve aksiyon grupları içindeki yerinden hareketle temellendirmek en gerçekçi yöntem olacaktır.

Âkif, İslamcı aydınlar içindedir. Ümmetin içinde bulunduğu sancılı dönemin sebebini Batıcılar ve Ulusalıcılar gibi İslam dini değil, İslam’ı İslam’a uygun olarak yaşamayan ya da yaşayamayan Müslümanlar olarak görmektedir. Dolayısıyla da kurtuluşu İslam’ı terketmekte değil, Müslümanları dindarlıkları konusunda uyarmakta ve onları asr-ı saadetteki anlayışla **İslam’ı Kitap-Sünnet çizgisinde yaşamaya ikna ve razı etmekte** görmektedir.

¹ Bu tanımın değerlendirmesi için bk. İsmail Lütü Çakan, *Mehmed Âkif “Çelik Karakterli İçtimâî Müşdidimiz”*, İFAV Yayınları, İstanbul 2021.

Bu sebeple pek tabii olarak tüm gayretini Müslümanların Müslümanca uyarılmasına hasretmiş bulunmaktadır. Düşünce ve eyleminin yöntemini de yine kendisi bir beytinde şöyle dile getirmektedir:

Emr-i bi'l-ma'ruf imiş ihvân-ı İslâm'ın işi,
Nehyedermiş bir fenalık görse, kardeş kardeşi.²

Tarihin tanıklığı ve sizlerin yüksek malumları olduğu gibi İslam dini, edile-i erbaa denilen Kitap, Sünnet, İcmâ ve Kıyas'tan oluşan şeri deliller üzerinden yaşanmış, medeniyet kurmuş, dünyanın büyük bir bölümüne Osmanlı İmparatorluğu marifetiyle hâkim olmuştur.

19. asrın sonları ve yirminci asrın başlarında bu hâkimiyet ne yazık ki hezimete dönüşmüştür. Bu acınası durumun ortadan kaldırılması, Âkif merhuma ve onun gibi düşünen İslamcı aydınlara göre “yiğit düştüğü yerden kalkar” fehvasınca, Osmanlı'yı cihan imparatorluğu hâline getiren esaslara dönülmesi ve başta *Kur'an*/kitap olmak üzere bu ilkelerin, önce Müslümanların sonra da asrın idrakine fiilen sunulması, kabul ve itiraf ettirilmesi ile mümkün olacaktır.

Ancak bu konuda en büyük engel, Müslümanların ve ümmetin geri kalmışlığının sebebi olarak İslam'ı görüp ondan tamamen vazgeçmek gerektiğini düşünen ve savunan kimi aydın ve yöneticilerin, Batıcı ve ulusalcıların fikren ve siyaseten etkin konumda bulunmalarıydı. Durum tam da Ziya Paşa'nın dediği gibiydi:

İslâm imiş devlete pâ-bend-i terakki
Evvel yoğ idi işbu rivâyet yeni çıktı³

Âkif, böylesi bir ortamda diriliş ve kurtuluş için en küçük bir ümit ışığı gördüğü her girişimin içinde bulunmayı denemiş; ne yazık ki özellikle marşını yazdığı ve bir anlamda manevi önderliğini yaptığı İstiklal Mücadelesi sonrası

² Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 192.

³ “Devletin yükselmesine engel İslâmiyet imiş. / Önceleri yoktu, bu rivayet/iddia yeni çıktı.” Bk. Önder Göçgün, *Ziya Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir 1987, s. 70.

memlekete hâkim olan yönetim kadrolarının kendi düşündüğü istikametten uzaklaştığını görüp ülkeden ayrılmayı ve âdeta bir feryat tsunamisi sayılacak suskunluğu seçmiştir. “Çelik karakteri” ve davasına yönelik bağlılığının gereği olarak bu dönemde vatani aleyhine olabilecek tek kelime etmemiş ve bir tek şiir yazmamıştır.⁴ Bu tavrı, onun her şey farklı görünse de İslam ümmetine uzun yıllar merkezlik yapmış payitaht ve çevresi hakkındaki olumlu düşüncelerinin devam ettiğinin, uzun vadede olumlu gelişmelerin olabileceği ümidinin sessiz fakat fiilî göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Âkif merhumun sözünü ettiğimiz mücadele çizgisinde aktif olduğu dönemlerin ürünü olan *Safahat*'ı, dine, dinî delillere, dindar olduğunu sanarlara, kaba sofulara ve din karşıtlarına, kamusal alanları dinden arındırma girişimlerine yönelik düşünce, eleştiri ve tekliflerinden oluşan şiirle yazılmış bir tür “**toplum sağlık reçetesi**”dir.

Bu sebeple tebliğde yer vereceğimiz düşünce ve değerlendirmelerin fikrî ve sosyal yönden sağlaması, Âkif merhumun hayatı, yazı ve kitaplarının yanında ve en başında *Safahat*'ıyla yapılabilir.

Bendeniz bu temelden hareketle onun dinî delillere yaklaşımını özetlemeye çalışacağım.

Ancak -Âkif'in yaklaşımının tarihî zeminine ve bir anlamda da arka planına işaret etmek bakımından- önce “**toplum sağlık reçetesi**” tanımını üzerinde İslam ilimleri tarihinde ve özellikle hadis ilmi alanında yaşanmış bir gelişmeye ve hatta bilimsel geleneğe işaret etmek istiyorum.

Sözünü ettiğim gelişme ve bilimsel geleneğin özeti şudur: İnsanlık tarihinde bozulan her sosyal yapının peygamberler öncülüğünde, inanan kadrolar tarafından onarılmış ve geliştirilmiş olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Bu sosyal gerçek, İslam tarihinde özellikle Hz. Peygamber sonrasında ümmetin Kitap ve Sünnet çizgisinde hayatını sürdürebilmesi için başta hadis kaynakları

⁴ Falih Rıfkı Atay, “Bizim fikirlerimize düşmanlığı onu, asla vatana aykırı bir politika içine sürüklemiştir.” der. Falih Rıfkı Atay, “Şair Mehmed Âkif”, *Yedigün*, C. 8, S. 202, 20 İkincikânun 1937, s. 4. Hüseyin Cahid Yalçın da “Fikir ve kanaatleri bizimkilere uymadığı halde hürmet ederim. Çünkü yalan söylemedi, riyâkârlık yapmadı, fenâlık yapmadı.” tespitini yapar. akt. Eşref Edib, *Mehmed Âkif-Hayati Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2011, s. 395.

ve onlardan yapılan seçkilerle oluşturulan *reçete nitelikli eserlerle* Müslümanların yaşayışları Kitap-Sünnet temeline döndürülüp yinelenmesi ve yenilenmesi çalışmaları olarak tecelli etmiştir.

Hattabi'den (v. 388) başlamak üzere **ümmetin himmetini sünnete yöneltmek**, İslam'ın Hz. Peygamber örnek ve önderliğinde yani sünnet-i seniyyeye uygun olarak yaşanmasını temin etmek maksadıyla, ana kaynaklardan seçilen hadislerle günün bilgi ve pratik ihtiyacını karşılamaya çalışan ıslahatçı yaklaşım mahsulü eserler ortaya konulagelmiştir. Aslında bu tarihî ve bilimsel gelişmeyi, temel hadis kaynaklarının özellikle **ale'l-ebvâb** yani **konulara göre tasnif edilmesinde** de görmekteyiz.

Temel hadis kaynaklarından seçmeler yapmak suretiyle ümmete reçete sunma çizgisinin ülkemizde tanınan en meşhur iki ismi el-Beğâvî (v. 516) ve en-Nevevî (v. 674)dir. Beğâvî'nin *Mesâbihü's-sünne* ve *Şerhu's-sünne* adlı eserleri yanında ve onlardan daha yaygın örneği Nevevî'nin *Riyâzu's-sâlihîn*'idir.⁵

Riyâzu's-sâlihîn, mevcut toplum şartlarından ümit kesip kendilerini kişisel ve tepkisel düşüncelere göre kapalı devre dindarlığa veren grupları uyararak ve yaşamaları gereken sağlıklı İslami hayatı kendilerine göstermek için **İmam Nevevî** (v. 674) tarafından Kitap ve Sünnet verilerinden yani ayet ve hadislerden seçilerek -birey ve toplum hayatının akışı esas alınmak suretiyle tertip ve tanzim edilmiştir.

Dönemindeki Müslümanları aydınlatmak ve Kitap-Sünnet ilkelerine uygun bir İslami yaşayışa kavuşmalarını sağlamak maksadıyla İslam'ın ana kaynağı *Kur'an-ı Kerim* ve hadis-i şeriflerden seçilip oluşturulmuş söz konusu reçete nitelikli hadis eserleri gibi *Safahat* da -bize göre- aynı amaç, içerik ve niteliğe sahip bir şiir kitabıdır. Belki temel fark, *Safahat*'ın özelde Kitap ve Sünneti, genelde dinî delilleri esin kaynağı olarak değerlendiren özgün bir şiir ki-

⁵ *Riyâzu's-sâlihîn*'i tanımak ve içeriğiyle tanışmak için bk. M. Yaşar Kandemir-İsmail Lütfi Çakan-Raşit Küçük, *Riyâzu's-Salihîn Tercüme ve Şerhi-Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Erkam Yayınları, İstanbul 2001. Mansur Ali Nasîf'in *et-Tâcu'l-câmiu li'l-usûl fi ehâdisü'r-Resûl* adlı beş ciltlik eseri de bu çizginin en son örneğidir.

tabî⁶, *Riyâzu's-salihîn*'in ise, açıktan ve doğrudan Kitap ve Sünnet verilerinden seçmelerle oluşturulmuş hadis kitabı olmasıdır.

Âkif yaşadığı sürece, İslam dünyasının içinde bulunduğu İslam izzetine kesinlikle yakışmayan durumdan İslam'ı değil Müslümanları sorumlu tuttuğu için Müslümanları uyandırmak maksadıyla Muhammed İkbâl (v.1938) gibi -tabir câizse- içe dönük diriltici mesajlar vermeye çalışmıştır. Pek tabii olarak, aynı amaç doğrultusunda İslam'ın savunmasını dışa dönük yani Batılı bilim dünyasına yönelik olarak yapmaya çalışanlarla da fikri iletişim anlamında dirsek temasında bulunmaktan çekinmemiş, kendi şartlarında onlardan yararlanmaya çalışmış, onları asla aynen tekrar ve taklit etmemiş, özgün kalmayı başarmıştır.⁷

Bu açıdan o, kendilerini kapalı devre dindarlığa veren ya da verdiklerini sanan grupları uyarmak ve yaşamaları gereken İslami hayatı bilgi ve pratik olarak kendilerine göstermek için kitap hazırlamış ve yazmış **İmam Nevevî** gibi nakil, İmam Gazzâlî gibi akıl-nakil ağırlıklı musannif ve müelliflere benzetilebilir.

Tebliğ konumuzu bu kültürel zemin üzerinde değerlendirmenin daha sağlıklı olacağını düşünmekteyim.

Her Müslümanın olduğu gibi **Âkif merhumun da kimlik ve kişiliğini dokuyan** İslam dininin olmazsa olmaz iki temeli **Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i seniyyedir**.

Kur'an-ı Kerim kıyamete kadar, özelde ümmet-i icâbete genelde ümmet-i dâvete kısaca bütün insanlığa, dünya-ahiret mutluluğunun esaslarını getirmiş olan son ilahi kitaptır. Sünnet ise, bu evrensel kitabın ilahi iradeye uygun olarak dünyada nasıl anlaşılıp yaşanacağını gösteren, evrensel çapta uygulama

⁶ *Safahat*'in özgünlüğüne Refik Ahmed Sevengil'in şu cümlesi tanıklık etmektedir: "Âkif'in şiirlerinde başlıca üç vasfın hâkimiyeti göze çarpar: 1. İçtimâî, 2. Millî, 3. Dînî. ... Şair, tek bir manzumesinde gönül fantezisine, şahsi derdine, ferdi tahassüsüne yer vermiyor. Şiirlerinde kütleyle meşgul olduğunu, içtimâî yaraları deşmeye uğraştığını, cemiyete kendi düşüncesine göre yol çizdiğini görüyoruz. Mehmed Âkif bu sahada eşsiz bir sanatkârdır." Eşref Edib, *Mehmed Âkif-Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 397.

⁷ Konuya ait değerlendirmeler için bk. Sezai Karakoç, *Mehmed Âkif*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1985, s. 19-21.

rehberidir. Dolayısıyla sünnet, *Kur'an*'ın en yetkin, ilahi denetimden geçmiş ilk ve yegâne şerhi/yorumudur.

Kitap-sünnet birlikteliği ve bütünlüğü, *Kur'an*'ın, yaşanabilirlik açısından sünnetten bağımsız olmadığına açık delilidir. Yani sünnet, Müslüman kimliğini *Kur'an* temelinde oluşturan ve koruyan uygulama çerçevesi ve en güzel peygamberî örneğidir.

O hâlde Âkif'in,

Doğrudan doğruya Kur'ândan alıp ilhâmı

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.⁸

beytini nasıl anlamak gerekmektedir?

Rahmetli Mahir İz hocamızın tespiti ile “Etraflıca düşünemeyenlerin bazıları bu beyti okuyunca herkesin kendi başına *Kur'an*'dan ahkâm çıkarıp içtihad edebileceğini zannederler; beyte bu mânâyı verirler. ... Bunlar, Âkif Bey'in ilmî hüviyetinden haberdâr olmayanlardır.”⁹

Kimileri de bu beyitten “Zaman sana uymazsa sen zamana uy demiş atalar. **Âkif gibi İslâm'ı asrın anlayışına uydurmak lâzımdır**” sonucunu çıkarırlar. Hele hele, “**Âkif, müçtehidler müçtehididir. Âkif için fukahanın sözü ve kıyası mühim değildir. İcma da mühim değildir. Hatta hadis bile. Âkif için tek kaynak vardı: Kur'an. Âkif'in ilham aldığı tek yer Kur'an'dı.**”¹⁰ diyecek kadar ileri giderler.

Birincisi düşüncesizlikten, ikincisi kasıtlı davranmaktan kaynaklanan bu iki çıkarım, merhuma yapılabilecek en büyük iftira ve

Doğrudan doğruya Kur'ândan alıp ilhamı

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı¹¹

⁸ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 378.

⁹ Mâhir İz, *Üstadım Mehmed Âkif*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 138

¹⁰ “Mehmed Âkif Kimdir”, <https://dinimizislam.com/detay.asp?Aid=7172> (29.01.2022)

¹¹ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 378.

beyti hakkında ortaya atılabilecek en dehşetli çarpıtmadır. Zira “ilhamı Kur’ân’dan almayı teklif eden Âkif merhum asla son dönemlerin moda ifade-
siyle “Kur’an İslam’ı” gibi bir düşünceyi ifade ediyor değildir.¹² Hele hele “vah-
yin dini”, “rivâyetlerin dini” gibi bölücü bir saçmalığı ima ediyor hiç değildir.

Âkif bu mısralarıyla İslam’ı öz kaynaklarından, onların başında da *Kur’an-ı Kerim*’den yararlanmak suretiyle yeniden ve sürekli olarak çağın gündemine getirmek, insanların vahiy ışığından mahrum bırakılması sonucu içine düş-
tüğü inanç karmaşası, cehalet, zulüm, binbir çeşit sapıklık ve ahlaksızlıktan kurtulmaları için İslam kültür birikimi ve hayatın ihtiyaç ve zaruretlerini bir-
likte değerlendirme yoluyla *Kur’an* merkezli doğru, makul ve yeterli çözümler üretme çağrısında bulunmakta idi. Bir başka ifade ile Âkif merhum, Hz. Pey-
gamber’in getirdiği nura uyup ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi Peygamber aleyhis-
selâmın İslam’ı bütün berraklığı ile hayata yansıtma davasını sürdürme çağrısı yapmaktadır. Ona göre kurtuluş bu noktadaki başarıya bağlıdır.

Âkif’i yakından tanıyan ve kendisiyle uzunca bir söyleşi gerçekleştirmiş olan Nevzat Ayasbeyoğlu’nun isabetle belirttiği gibi, **“Âkif’in görüşü, Kitap ve Sünnet’e dayanan, fakat bunların tefsirinde akıl ve ilmi esas tutanların görüşüdür.”**¹³

Diğer dinî delillere yaklaşımına ışık tutmak anlamında hemen ifade ede-
lim ki Âkif merhum, **“Mesâil-i diniyyede vus’at, kolaylık taraftarıydı.”**¹⁴ Es-
ki-yeni tartışmaları konusunda da **“Eski, eski olduğu için atılmaz; fena olur-
sa atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz; iyi olursa alınır.”** görüşüne sahipti.
Bu konudaki çarpıklığı **“Yeniye, iyiliğinden, hususiyle lüzumundan dolayı
almak; eskiyi de fenâlığı sâbit olduğu için atmak kimsenin aklına, daha
doğrusu işine gelmiyor.”** diye ortaya koymaktadır.¹⁵

¹² Bu konuda isabetli değerlendirmeler için bk. M. Suat Mertoğlu, “Doğrudan Doğruya Kur’an’dan Alıp İlhamı’: Kur’an’a Dönüş’ten Kur’an İslam’ına”, *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. 15, S. 28, 2010, s. 69-113.

¹³ Nevzad Ayas, “Mehmed Âkif, Zihniyeti ve Düşünce Hayatı”, Eşref Edib, *Mehmed Âkif*, haz. Fahreddin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2011, s. 519.

¹⁴ Eşref Edib, *Mehmed Âkif-Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 293.

¹⁵ Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd Mecmuâsı*, C. 9, S. 209, 23 Ağustos 1328, s. 5.

Kitap-Sünnet çizgisinde bir Müslüman-mürşid olarak Âkif merhum, **iç-tihat meraklısı kifayetsizleri** tanımlarken, **genelde dinî deliller özelde Kitap-Sünnet hakkındaki düşüncelerini fevkalâde açık ve net olarak dile getiriyordu:**

Bakın ne günlere kaldık: Ya beş ya altı kopuk,
Yamaklarıyla beraber ki hepsi kılkuyruk,
Utanmadan çıkıyor, ictihâda kalkışıyor!
Bu hâle karşı tahammül hakîkaten pek zor.

....

Düşünmüyor bu kopuklar ki: Müctehid geçinen,
Zamânının olacak muktedâsı irfânen.
Kitâb'ı, Sünnet'i, İcmâ'i sağlam anlayacak;
Hilâf'ı yoklayacak, ihtiyâcı kollayacak.
Ne ictihâdı yapar, yoksa, bir alay -zimmî
Kadar nasîbe-i fikhîsi olmayan- ümmî?

Kuzum, eşek nalı yapsan: Bir usta çingenenin
Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
Peki! Liyâkat-i fitrîsi âdemin sâde,
Kifâyet eylemiyorken bu en hasîs işde,
Ya ictihâda nasıl kalkıyor bu sersemler?
O ictihâda ki: Dünyâ kadar ulûm ister!
Sokarsa burnunu herkes düşünmeden her işe;
Kalır selâmet-i milliyyemiz öbür gelişe!¹⁶

¹⁶ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 239-240.

Âkif merhum, *Safahat*'ın pek çok yerinde ısrarla Peygamber *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'i ve dolayısıyla sünnet-i seniye'yi kaynak göstermek, ölçü ve örnek almak suretiyle fikrini açıklamaktadır. İşte birkaç misal:

Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd!
«En büyüktür» dedi Peygamber-i pâkîze-nihâd.¹⁷

...

Müslümanlık'ta «anâsır» mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır ruh-i Nebî tefrikanın;
Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın!¹⁸

...

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.¹⁹

Âkif, Peygamber Efendimiz'e olan aşkını ve muhabbetini “Necid Çölleri-nden Medine'ye” başlıklı şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Henüz duâ ediyordum ki, «Yâ Resûlallâh!»
Nidâsı kükreyerek, bir kanadlı tayf-i siyâh,

...

Düşünce Ravza-i Peygamber'in ayaklarına;
Sarıldı göğsüne çarpan demir kuşaklarına.
Dikildi cebhe-i dîdâr önünde, müstağrak.
Diyordu inleyerek:

— Yâ Nebî, şu hâlime bak!

Nasıl ki bağıryanar, gün kızınca, sahrânın;
Benim de rûhumu yaktıkça yaktı hicrânın!

¹⁷ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 380.

¹⁸ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 184.

¹⁹ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 387.

Harîm-i pâkine can atmak istedim durdum;
Gerildi karşıma yıllarca âilem, yurdum.

...

İrâdem olduğu gündür senin irâdene râm,
Bir ân için bana yollarda durmak oldu harâm.

...

Azâb-ı hecrine katlandım elli üç senedir...
Sonunda alnıma çarpan bu zâlim örtü nedir?

...

Demir nikâbını kaldır mezâr-ı pâkinden;
Bu hasta rûhumu artık ayırma hâkinden!
Nedir o meş'ale? Nûrun mu? Yâ Resûlallâh!...

.....

Sükûn içinde bir an geçti, sonra bir kısa «ah!»...

...

Bitince hârice nakliyle gasli, tekfîni,
«Bakî'»a gitti şehîdin vücûd-i fânîsi;
«Harem»de kaldı, fakat, rûh-i câvidânîsi.²⁰

Ruhu Harem'de kalan Sudanlıya eş, gönlü Ravza-i mutahharadan ayrılmayan Âkif merhum, sünnet-i seniyyenin bilgi ve belgeleri olan hadis-i şerifleri, hadis uydurma girişimlerine ve uydurmacılara karşı çok canlı ve vurgulu ifadelerle savunmaktadır:

Kitâb'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı kaldırıp attık;
Havâssı maskara yaptık, avâmı aldattık.
Yıkıp Şeriat'i, bambaşka bir binâ kurduk;
Nebî'ye atf ile binlerce herze uydurduk!

²⁰ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 312-313.

O hâli buldu kı cür'et: «Yecûzu fi't-tergîb...»
Karâr-ı erzeli fetvâ kesildi!... Hem ne garîb,
Hadîsi vaz' ediyorken sevâb uman bile var!
Sevâbı var mı imiş, bir zaman gelir, anlar!
Cihânı titretiyorken nidâ-yı «Men kezebe...»
İşitmiyor mu, nedir, bir bakın şu bî-edebe:
Lisân-ı pâk-i Nebî'den yalanlar uyduruyor;
Sıklımadan da «sevâb işledim» deyip duruyor!²¹

Safahat'tan alıntıladığımız bütün bu mısralar Âkif merhumun sadece *Kur'an*'ı esas alıp hadis-sünnet dâhil, diğer şerî delilleri ihmal ve terk etmek gibi bir tavrının ve telkinin kesinlikle olmadığını, “**İslam'ı asrın anlayışına uydurmak lazımdır.**” gibi bir **fikrî omurgasızlığa** asla evet demediği, tam aksine bilimsel ve teknik gelişmelerin ışığında *Kur'an* ayetlerini yorumlamak suretiyle İslam'ın hikmetlerini, bilimsel gelişmeleri etkileyen yönlerini asrın anlayış ve istifadesine sunmayı, böylece **İslam'ı asrın idrakine itiraf ettirmeyi, bir başka ifade ile “Kur'an'ın hâkimiyet-i mutlakası”**nı sağlamayı tavsiye ettiğini göstermektedir.

Âkif merhum bu düşünce ve teklifinin gerekçesini bir makalesinde şöyle dile getirmektedir:

“*Dest-i kudretin kitâb-ı kâinâta yazdığı sahifeleri artık okuyamadıktan başka, gece gündüz okuduğumuz Kitâb-i münzel de nerde ise hiç bize söylemeyecek bir hâle gelecek!.. Bizim bu gafletimizi, bu atâletimizi gören yabancılar Müslümanları uyuşturan, şuun-ı hilkate alabildiğine lâkayd bırakan sâik, dinlerinden başka bir şey değildir’ diyorlar. Heyhât ki din ne söylüyor, biz ne anlıyoruz!*”²²

²¹ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 236-237.

²² Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd Mecmuâsı*, C. 9, S. 210, 30 Ağustos 1328, s. 23.

Sözün Özü

Ümmet için “üsve-i hasene” olan kutlu hayatının son anlarında Peygamber *Sallallahu Aleyhi ve Sellem* Efendimiz’in kağıt-kalem isteyip vasiyet yazdırma arzusu üzerine çıkan gürültü ve kargaşada Hz. Ömer’in, “*Hasbünâ kitâbul-lâh* = Bize *Kur’an* yeter!” diyerek tartışmaları bitirmesi²³, “Muhammed öldü” diyenleri pek ciddi şekilde tehdit etmesinden anlaşıldığına göre²⁴ “Tek delil Kur’an’dır, Sünnet’e gerek yok!” demek değilse; Âkif merhumun da

Doğrudan doğruya Kur’an’dan alıp ilhâmı

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı

dizeleri, yukarıda verdiğimiz mısralarının tanıklığıyla “Kur’an’dan başka hiçbir delili dikkate almaya lüzum yok.” anlamında kesinlikle yorumlanamaz.

Peygamber Efendimiz’in dünyayı teşrif ettiği gece için,

Ne lâhûtî geceymişsin ki teksin sermediyyette;

Meşîmenden doğan ferdâya hayrânım, ne ferdâdır!

Işık nâmiyle vicdanlarda ondan başka bir şey yok;

O bir sönsün, hayât artık müebbed leyl-i yeldâdır.

Perişan sözlerimden bıkmı, hoş gör, yâ Resûlallah,

Kulun şeydâdır amma, açtığın vâdide şeydâdır.²⁵

diye bütün neşe ve mutluluğunu Hz. Peygamber’in açtığı yolda yürümekte bulan Âkif merhum, ithama değil büyük ve derinlikli bir saygıya layıktır diye düşünüyorum.

Kitap ve sünnet çizgisinde özü-sözü uyumlu müstakim bir mümin münevver olarak Mehmed Âkif; Kitap, sünnet başta olmak üzere tüm delil ve öğretileriyle İslam’ın bütün zaman ve mekânlara hâkimiyeti yönünde bilinçli bir

²³ Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 324-5

²⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 266; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, XXIV, 558.

²⁵ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, s. 452.

dindarlık ve bilimsellik ile sürekli gayret edilmesini önermiş olmanın imtiyazı içinde bulunmaktadır.

Kaynakça

- “Mehmed Âkif Kimdir”, <https://dinimizislam.com/detay.asp?Aid=7172>. (29.01.2022)
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 324-5
- Atay, Falih Rıfki, “Şair Mehmed Âkif”, *Yedigün*, C. 8, S. 202, 20 İkincikânun 1937.
- Çakan, İsmail Lütfi, *Mehmed Âkif “Çelik Karakterli İçtimâi Mürşidimiz”*, İFAV Yayınları, İstanbul 2021.
- Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Eşref Edib, *Mehmed Âkif-Hayati Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazuları*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2011.
- Göçgün, Önder, *Ziya Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir 1987.
- İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, XXIV, 558.
- İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 266.
- İz, Mâhir, *Üstadım Mehmed Âkif*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2014
- Karakoç, Sezai, *Mehmed Âkif*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1985.
- Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd Mecmuâsı*, C. 9, S. 209, 23 Ağustos 1328, s. 5.
- Mehmed Âkif, “Tefsîr-i Şerîf”, *Sebilürreşâd Mecmuâsı*, C. 9, S. 210, 30 Ağustos 1328, s. 23.
- Mertoğlu, M. Suat, “Doğrudan Doğruya Kur’an’dan Alıp İlhamı’: Kur’an’a Dönüş’ten Kur’an İslamı’na”, *Divân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. 15, S. 28, 2010, s. 69-113.